

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน ในจังหวัดชัยภูมิ*

INTEGRATION OF BUDDHAMMA FOR MANAGEMENT FOR COMMUNITY ENTERPRISES IN CHAIYAPHOM PROVINCE

ปรธกร ประกัน, ประเสริฐ ธิลาว, พระครูสุธีกิตติบัณฑิต (กฤษฎา กิตติโสภโณ)

Porathaphorn Purakan, Prasert Thilao, Phrakhrusutheekittibandit (Kritsada Kittisobhano)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: ying.purakun@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพปัจจุบันการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ 2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ และ 3. การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 25 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 9 รูปหรือคน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน 1.1 จุดแข็งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เข้มแข็งและสามัคคี โครงสร้างบริหารชัดเจน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ 1.2 จุดอ่อน ขีดความสามารถด้านการบริหาร/การตลาดยังจำกัด การพัฒนานวัตกรรมและผลิตภัณฑ์ยังไม่ต่อเนื่อง 1.3 โอกาส ขยายตลาดผ่านออนไลน์และช่องทางใหม่ ๆ เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ด้วยการพัฒนาและแปรรูป สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน และ 1.4 สิ่งคุกคาม มีการแข่งขันทางการตลาดสูง ความผันผวนทางเศรษฐกิจและกำลังซื้อ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภคและเทคโนโลยี 2. ปัจจัยที่ส่งเสริมการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน พบว่า 6 ประการ ได้แก่ 2.1 ด้านบุคลากรและผู้นำ มีภาวะผู้นำเข้มแข็ง สร้างแรงจูงใจและความสามัคคี 2.2 ด้านโครงสร้างการบริหาร ระบบงานชัดเจน บัญชีโปร่งใส มีการวางแผนและติดตามผล 2.3 ด้านการตลาดและผลิตภัณฑ์ เน้นคุณภาพ พัฒนาแบรนด์ บรรจุภัณฑ์ และช่องทางขาย 2.4 ด้านการสนับสนุนภายนอก เข้าถึงแหล่งทุน องค์กรความรู้ และหน่วยงานช่วยเหลือ 2.5 ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น นำอัตลักษณ์ชุมชน

* Received March 7, 2026; Revised April 22, 2026; Accepted April 25, 2026

มาสร้างมูลค่าสินค้า และ 2.6 ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ใช้สื่อออนไลน์ เช่น Facebook LINE TikTok เพิ่มโอกาสทางการตลาด และ 3. การบูรณาการหลักปณิธานในการบริหาร วิสาหกิจชุมชนสามารถอธิบายได้ดังนี้ 3.1 จักขุมา คือ ผู้นำมีวิสัยทัศน์ มองการณ์ไกล วางแผนพัฒนากลุ่มได้เหมาะสม 3.2 วิธูโร คือ มีความรู้ ความสามารถในการบริหาร จัดการงาน อย่างเป็นระบบ โปร่งใส 3.3 นิสสยสัมปันโน คือ มีมนุษยสัมพันธ์ดี สร้างเครือข่ายและความร่วมมือ เกิดความไว้วางใจในกลุ่ม

คำสำคัญ: การบูรณาการ; หลักพุทธธรรม; การบริหารจัดการ; วิสาหกิจชุมชน

Abstract

This research article aimed to: 1. study the current conditions of community enterprise management in Chaiphum Province; 2. examine the factors that promote community enterprise management in Chaiphum Province; and 3. integrate Buddhist principles to enhance the management of community enterprises in Chaiphum Province. This study employed a qualitative research approach. Data were collected from 25 key informants and 9 participants in a focus group discussion, selected through purposive sampling. The data were analyzed using descriptive analysis.

The findings revealed that: 1. the current conditions of community enterprise management consisted of: 1.1 strengths, including strong community participation, unity, clear organizational structure, and defined roles and responsibilities; 1.2 weaknesses, including limited managerial and marketing capabilities, as well as a lack of continuous innovation and product development; 1.3 opportunities, including expanding markets through online platforms and new channels, adding value to products through development and processing, and building cooperative networks among communities; and 1.4 threats, including high market competition, economic fluctuations and purchasing power instability, and changes in consumer behavior and technology. 2. The factors promoting community enterprise management consisted of six aspects: 2.1 personnel and leadership, emphasizing strong leadership, motivation, and unity; 2.2 organizational structure, with clear systems, transparent accounting, and effective planning and monitoring; 2.3 marketing and products, focusing on quality, branding, packaging, and

distribution channels; 2.4 external support, including access to funding, knowledge, and supporting agencies; 2.5 culture and local wisdom, applying community identity to create product value; and 2.6 digital technology, utilizing online media such as Facebook, LINE, and TikTok to enhance marketing opportunities; and 3. The integration of the Papanikayadhamma principles in community enterprise management could be explained as follows: 3.1 Cakkhuma (visionary leadership), referring to leaders having foresight and the ability to appropriately plan group development; 3.2 Vidhuro (competence), referring to knowledge and capability in systematic and transparent management; and 3.3 Nissayasampanno (interpersonal skills), referring to good human relations, network building, cooperation, and trust within the group.

Keywords: Integration; Buddhist Principles; Management; Community Enterprise

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจผูกพันกับภาคการเกษตรมาอย่างยาวนาน ประชาชนจำนวนมากดำรงชีวิตโดยอาศัยการทำเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมซึ่งเป็นการผลิตที่อาศัยภูมิปัญญาพื้นบ้าน การเรียนรู้จากธรรมชาติ และการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน อย่างไรก็ตาม เมื่อประเทศเริ่มมีการพัฒนาตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การพัฒนาเศรษฐกิจได้มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ การขยายตัวของตลาด และการส่งออกสินค้าเป็นสำคัญ ส่งผลให้โครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศเปลี่ยนแปลงจากระบบการผลิตเพื่อยังชีพไปสู่ระบบการผลิตเพื่อการค้า ซึ่งมีลักษณะของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มุ่งเน้นการเพิ่มผลผลิตและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศมากขึ้น (ชยาพร วัฒนศิริ และคณะ, 2553)

ภาครัฐได้ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการและการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะการสนับสนุนด้านการสร้างอาชีพและรายได้ การเพิ่มศักยภาพการผลิตของเกษตรกร รวมทั้งการส่งเสริมธุรกิจขนาดกลาง ขนาดย่อมและวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุน ปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพและเทคโนโลยีที่เหมาะสม อันจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ นอกจากนี้ แนวทางการพัฒนาประเทศในปัจจุบันยังให้ความสำคัญกับแนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งมุ่งเน้นการนำองค์ความรู้

ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ในการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต การบริการ และการบริโภคเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) วิสาหกิจชุมชนถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ เนื่องจากเกิดจากการรวมตัวของคนในชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจขนาดเล็ก โดยอาศัยทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นพื้นฐาน การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนช่วยเสริมสร้างความสามารถในการบริหารจัดการของคนในชุมชน ส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง และก่อให้เกิดการสร้างรายได้ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง วิสาหกิจชุมชนยังเป็นเรื่องสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาพื้นบ้านและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้สามารถจำหน่ายในตลาดได้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน อันจะนำไปสู่การยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของประชาชนในระยะยาว (พงศ์พันธุ์ เขียวหิรัญ และคณะ, 2550)

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมหลายประการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมและการบริหารจัดการองค์กรได้ หนึ่งในหลักธรรมที่สำคัญ คือ หลักอปริหานิยธรรม 7 ซึ่งปรากฏในมหาปรินิพพานสูตร (ที.ม. (ไทย) 10/131/87) โดยพระพุทธเจ้าตรัสถึงหลักการที่ทำให้หมู่คณะหรือสังคมดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและไม่เสื่อมถอย หลักธรรมดังกล่าวเน้นความสามัคคีของสมาชิกในหมู่คณะ การประชุมปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอ การร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างพร้อมเพรียง และการเคารพกติกาของสังคม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2554) หลักการเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการทำงานเป็นกลุ่มจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ ความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนจากการศึกษาสถานการณ์ของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ พบว่า เกษตรกรจำนวนมากยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ตามมาตรฐาน ขาดเทคโนโลยีการผลิตที่มีประสิทธิภาพ และมีข้อจำกัดด้านการวางแผนการผลิตและการตลาด เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยที่ดำเนินการผลิตอย่างกระจัดกระจาย ทำให้ต้องพึ่งพาพ่อค้าคนกลางในการจำหน่ายสินค้า ส่งผลให้ราคาผลผลิตมีความผันผวนและไม่แน่นอน อีกทั้ง ยังพบว่าหลายกลุ่มยังขาดทักษะด้านการบริหารจัดการเชิงระบบ รวมถึงขาดความรู้ใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากิจการ ส่งผลให้การดำเนินงานของกลุ่มขาดความคล่องตัวและไม่สามารถแข่งขันในตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ โดยบูรณาการหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน โดยเฉพาะ

หลักปาปนิกรรม (อง.สตตก. (ไทย) 20/459/147) ซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับผู้ประกอบการ ประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ ความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์สุจริต ความรอบคอบ และการมีวิสัยทัศน์ หลักธรรมดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารธุรกิจ การวางแผนกลยุทธ์ การบริหารทรัพยากร และการสร้างความเชื่อมั่นให้กับลูกค้าและคู่ค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบูรณาการหลักปาปนิกรรมเข้ากับการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนจึงเป็นแนวทางที่ช่วยพัฒนาองค์ความรู้ทางธุรกิจสมัยใหม่เข้ากับคุณค่าทางวัฒนธรรมและศาสนาที่หยั่งรากลึกในวิถีชีวิตของชุมชน นอกจากนี้จะช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการแล้ว ยังช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรม ความรับผิดชอบ ต่อสังคม และการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืน อันจะนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน เพิ่มรายได้ให้กับประชาชน และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นให้ดีขึ้นอย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ
3. เพื่อการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่อำเภอคอนสวรรค์ และอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ วิธีเลือกแบบเจาะจง สัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย 5 กลุ่ม รวมจำนวน 25 รูปหรือคน ดังนี้ กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 5 รูป กลุ่มที่ 2 กลุ่มการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน จำนวน 5 คน กลุ่มที่ 3 กลุ่มหน่วยงานราชการ ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวแทนหน่วยงานที่สนับสนุนการจัดการวิสาหกิจชุมชน จำนวน 5 คน กลุ่มที่ 4 กลุ่มประชาชนผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการวิสาหกิจชุมชน จำนวน 5 คน และกลุ่มที่ 5 กลุ่มนักวิชาการ คือ กลุ่มของนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือ 5 ประเภท ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ เครื่องมือถูกพัฒนาจากการทบทวนเอกสารและกรอบแนวคิดการวิจัย กำหนดประเด็นคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ จากนั้นนำไปตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ และทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างย่อย เพื่อประเมินความชัดเจน ความเหมาะสม และความเชื่อมั่นของเครื่องมือก่อนการเก็บข้อมูลจริง ผู้วิจัยดำเนินการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือตามขั้นตอน ดังนี้ 1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ เพื่อกำหนดกรอบ แนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัย 2. กำหนดขอบเขตของข้อคำถามให้ครอบคลุมกรอบแนวคิด และวัตถุประสงค์ของ การวิจัย แล้วนำมาเป็นข้อมูลในการสร้างเครื่องมือการวิจัย 3. สร้างแบบสัมภาษณ์ฉบับร่าง 4. นำร่างแบบสัมภาษณ์เสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์ เพื่อตรวจสอบ ความถูกต้อง และนำมาปรับปรุง แก้ไขตามข้อเสนอแนะ และ 5. นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของคณะกรรมการที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์แล้ว เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง จำนวน 5 คน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความ วิชาการ บทความวิจัย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้ 1. ขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ 2. ประสานงานผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อชี้แจงรายละเอียด วัตถุประสงค์ และขั้นตอนการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งทำการนัดวัน เวลา และสถานที่เพื่อทำการสัมภาษณ์ 3. จัดส่งเอกสารแบบสัมภาษณ์ให้กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ล่วงหน้า 4. ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลาและสถานที่ที่กำหนดนัดไว้ จนครบทุกประเด็นโดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึก บันทึกภาพ และการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์ และ 5. นำข้อมูลดิบที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Contextual Content Analysis) โดยจัดหมวดหมู่ข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้อง วิเคราะห์ ควบคุมกับการเก็บข้อมูล สรุปประเด็นตามวัตถุประสงค์ และนำเสนอผลการวิจัยใน รูปแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) พร้อมคำพูดของผู้ให้ข้อมูลและภาพประกอบตามความเหมาะสม

ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ เมื่อวิเคราะห์ด้วยแนวคิด SWOT พบว่า วิสาหกิจชุมชนมีจุดแข็ง (Strengths) ที่สำคัญคือ ความสามัคคีและความร่วมมือของสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งสะท้อนถึงทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รวมถึงมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายอย่างเป็นระบบ และเริ่มนำเทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์มาใช้ในการบริหารจัดการและการตลาด ส่วนจุดอ่อน (Weaknesses) พบว่า หลายกลุ่มยังขาดเงินทุนหมุนเวียน ขาดระบบประเมินผลการดำเนินงานที่ชัดเจน และผลิตภัณฑ์ยังมีความหลากหลายน้อย ทำให้การดำเนินธุรกิจมีข้อจำกัด ขณะที่โอกาส (Opportunities) มาจากความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ แนวโน้มความต้องการสินค้าท้องถิ่น และการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้าได้ อย่างไรก็ตาม ยังมีอุปสรรค (Threats) ได้แก่ การแข่งขันที่สูง การขาดคนรุ่นใหม่ และความท้าทายในการรักษาอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ ดังนั้น การพัฒนาในอนาคตควรมุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการเงิน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่เพื่อความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน

2. ปัจจัยที่ส่งเสริมการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ จากการศึกษาพบว่า หลักปาปนิกรรม เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจหรือการบริหารจัดการงานให้ประสบความสำเร็จ เหมาะอย่างยิ่งสำหรับการประยุกต์ใช้กับการบริหารวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้นำและผู้บริหารให้มีความพร้อมทั้งด้านความคิด ความรู้ และความสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยหลักปาปนิกรรมประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ จักขุมา วิฐุโร และนิสสยสัมปันโน ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้ 1. จักขุมา หมายถึง การเป็นผู้มีวิสัยทัศน์หรือมองการณ์ไกล ผู้นำที่มีคุณลักษณะนี้จะสามารถคาดการณ์แนวโน้มของตลาด สภาพเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้อย่างแม่นยำ ทำให้สามารถวางแผนการดำเนินงานได้อย่างมีทิศทางและสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ในบริบทของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ ผู้นำที่มีจักขุมาจะสามารถมองเห็นโอกาสในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตอบสนองความต้องการของตลาด เช่น การพัฒนาสินค้าให้มีเอกลักษณ์ท้องถิ่นหรือ

การนำเทคโนโลยีมาใช้เพิ่มช่องทางการจำหน่าย นอกจากนี้ยังช่วยให้กลุ่มสามารถเตรียมความพร้อมรับมือกับความเสี่ยงและอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2. วิธียุโร หมายถึง การเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และความเชี่ยวชาญในการบริหารจัดการ ผู้นำที่มีวิธียุโรจะต้องมีทั้งความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ในการดำเนินงาน สามารถวางแผน จัดระบบงาน ควบคุม และประเมินผลได้อย่างเป็นระบบ รวมถึงสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างเหมาะสม สำหรับวิสาหกิจชุมชน ปัจจัยนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการบริหารจัดการที่ดีจะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายอย่างโปร่งใส การบริหารต้นทุนการผลิต การกำหนดราคาสินค้า และการจัดการด้านการตลาด หากผู้นำมีความรู้ความสามารถเพียงพอ จะช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกในกลุ่ม และทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น 3. นิสสัยสัมพันธ์ หมายถึง การเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีเครือข่าย และได้รับการสนับสนุนจากผู้อื่น ผู้นำที่มีคุณลักษณะดังกล่าวนี้จะสามารถสร้างความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกองค์กรได้เป็นอย่างดี เช่น การประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา เพื่อขอรับการสนับสนุนด้านความรู้ เทคโนโลยี เงินทุน หรือช่องทางการตลาด นอกจากนี้ยังรวมถึง การสร้างความสามัคคีภายในกลุ่ม ทำให้สมาชิกมีความไว้วางใจและพร้อมที่จะร่วมมือกันดำเนินงานอย่างเต็มที่ ในบริบทของวิสาหกิจชุมชน การมีเครือข่ายที่เข้มแข็งจะช่วยเพิ่มโอกาสในการพัฒนาและขยายตลาด รวมทั้งช่วยให้สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์กับกลุ่มอื่น ๆ ได้ เมื่อพิจารณาหลักปาณิกรรมทั้ง 3 ประการร่วมกัน จะเห็นได้ว่ามีความเชื่อมโยงกับปัจจัยความสำเร็จของการบริหารวิสาหกิจชุมชนอย่างชัดเจน กล่าวคือ จักขุมา ช่วยกำหนดทิศทางและวิสัยทัศน์ของกลุ่ม วิธียุโร ช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และนิสสัยสัมพันธ์ ช่วยสร้างความร่วมมือและความเข้มแข็งของเครือข่าย ทั้งสามองค์ประกอบนี้จึงเป็นพื้นฐานสำคัญของการเป็นผู้นำที่ดี

3. การบูรณาการหลักปาณิกรรมกับการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ ช่วยเสริมสร้างการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน ดังนี้ 1. จักขุมา ทำให้ผู้นำและสมาชิกมีวิสัยทัศน์ สามารถวางแผนและกำหนดเป้าหมายของกลุ่มอย่างเป็นระบบ 2. วิธียุโร ส่งเสริมให้สมาชิกพัฒนาความรู้และทักษะด้านการผลิต การบริหารจัดการ การตลาด และการเงิน ทำให้สามารถควบคุมต้นทุนและพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ได้ดีขึ้น และ 3. นิสสัยสัมพันธ์ ช่วยสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้กลุ่มเข้าถึงองค์ความรู้ เทคโนโลยี และช่องทางการตลาดมากขึ้น ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง โปร่งใส และสามารถพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างมั่นคง

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ พบว่า วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิมีจุดแข็งด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก การบริหารแบบเครือข่ายหรือการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากบริบทของชุมชนที่มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ทำให้เกิดความไว้วางใจและความร่วมมือสูง สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระอธิการรัตนดีพงศ์ มหาคมภีร์วิโส (2566) ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำการบริหารของผู้บริหารเทศบาลตำบลสันกลาง อำเภอสนักแพง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า 1. ผู้บริหารมีการใช้หลักทฤษฎีปาปนิกรรมในการบริหารโดยรวมอยู่ในระดับมาก 2. การปฏิบัติตามหลักทฤษฎีปาปนิกรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมากกับภาวะผู้นำการบริหาร ($r = .938^{**}$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

2. ปัจจัยที่ส่งเสริมการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ พบว่า จัดการธรรมาภิบาลมีความเชี่ยวชาญเฉพาะ การนำผู้มีประสบการณ์ด้านนักออกแบบผลิตภัณฑ์เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและวางแผน ส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นทีมงานร่วมกันอย่างมีความสุข สอดคล้องกับงานวิจัยของณณณีย์ ศรีสุข (2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาที่สนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม โดยเน้นถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมว่า เป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม ส่วนในพระพุทธศาสนามีความหมายถึงสิ่งที่เรียกว่า บริหารหรือบริหาร คือ สิ่งที่อยู่แวดล้อมกันทั้งสิ่งที่เป็นธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น แม้ว่าพื้นที่ต่างกันแต่หลักปาปนิกรรมก็สามารถที่จะนำไปใช้ได้แม้ว่าในบริบทที่ต่างกันก็ตาม

3. การบูรณาการหลักปาปนิกรรมเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ พบว่าผู้นำที่มีประสิทธิภาพในการบริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำเป็นต้องมีคุณสมบัติและทักษะที่หลากหลาย เพื่อนำพากลุ่มไปสู่ความสำเร็จและความยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของปัญจศิลป์ วรรณภพ (2566) ได้ศึกษาเรื่อง การประยุกต์หลักปาปนิกรรมเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในตำบลไชยวัฒนา อำเภอปัว จังหวัดน่าน พบว่า แนวทางพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักปาปนิกรรม ได้แก่ 1. จักขุม ควรมีวิสัยทัศน์กว้างไกล กำหนดทิศทางการทำงานโดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน และมองการณ์ไกลในการพัฒนาชุมชน 2. วิรุโธ มีความชำนาญในงาน รับผิดชอบภารกิจอย่างเต็มความสามารถ แก้ปัญหาได้ทันทั่วทั้ง และเชี่ยวชาญทั้งการบริหารคน ทรัพยากร และชุมชน และ 3. นิสสยสัมปันโน มีมนุษยสัมพันธ์ดี เป็นกัลยาณมิตรกับผู้ร่วมงานและประชาชน มีทักษะประสานงาน และสร้างความสัมพันธ์อันดีในชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสมหมาย สมกิจใจ (2565) ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำตามหลัก

พุทธธรรมของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอคอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า 1. ภาวะผู้นำของผู้บริหารโดยรวมอยู่ในระดับมาก 2. หลักทฤษฎีปาปนิกรรม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมากกับภาวะผู้นำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 3. ปัญหาที่พบ ได้แก่ ขาดวิสัยทัศน์และการวางแผนแบบบูรณาการ ขาดความรู้ด้านกฎหมาย ขาดความยุติธรรมในการบริหารงานบุคคล ใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ส่วนตน และไม่เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมแก้ปัญหา และการบูรณาการหลักปาปนิกรรมช่วยเสริมการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิให้มีประสิทธิภาพ โดยหลักจักขุม เสริมการมีวิสัยทัศน์และการวางแผน หลักวิธูโรพัฒนาความรู้และทักษะการบริหารจัดการ และหลักนิสสยสัมปโนสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง โปร่งใส และสามารถพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

องค์ความรู้จากการวิจัย



ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการบูรณาการหลักปาปนิกรรม ช่วยเสริมการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ สรุปลสาระสำคัญได้ดังนี้

1. การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่ผสมผสานการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์กับหลักพุทธธรรม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนขององค์กรชุมชน โดยใช้การวิเคราะห์ SWOT เพื่อประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของกลุ่ม ซึ่งช่วยให้วิสาหกิจชุมชนสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนา วางแผนการดำเนินงาน และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างเหมาะสม

2. การนำหลักปาณิธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมประสิทธิภาพขององค์กร โดยหลักจักษุมา ช่วยให้ผู้มีวิสัยทัศน์ มองการณ์ไกล และสามารถกำหนดเป้าหมายของกลุ่มได้อย่างชัดเจน หลักวิริย ส่งเสริมความรู้ ความสามารถ และทักษะในการบริหารจัดการทรัพยากร การวางแผน และการพัฒนากระบวนการทำงานให้มีประสิทธิภาพ ส่วนหลักนิสสัยสัมปันโน เน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งช่วยให้กลุ่มสามารถเข้าถึงทรัพยากร ความรู้ เทคโนโลยี และโอกาสทางการตลาดจากภาคส่วนต่าง ๆ

3. การบูรณาการแนวคิดทั้งสองส่วนนี้นำไปสู่รูปแบบการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนที่เน้นการกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน การบริหารงานอย่างโปร่งใส การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิก ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีคุณธรรม และเติบโตอย่างมั่นคงยั่งยืนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนและสร้างความตระหนักให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยจัดกิจกรรมหลากหลาย เช่น สัมมนา อบรมเชิงปฏิบัติการ และเวิร์กช็อป

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรผลักดันและติดตามการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมการพัฒนาครอบคลุมทุกด้าน ได้แก่ ความพอประมาณ การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล การสร้างความเข้มแข็ง ความรู้ และคุณธรรม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาผลกระทบของการบูรณาการหลักพุทธธรรมต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของวิสาหกิจชุมชน โดยเปรียบเทียบกลุ่มที่นำหลักธรรมไปใช้กับกลุ่มที่ไม่ได้ใช้ เพื่อประเมินผลด้านรายได้ ความโปร่งใส และการพัฒนาผลิตภัณฑ์

2. ควรศึกษาสำรวจความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งศึกษาการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้จริงในการบริหารจัดการ เพื่อส่งเสริมความยั่งยืนขององค์กร

เอกสารอ้างอิง

- ชยาพร วัฒนศิริ และคณะ. (2553). *การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แบบวิถีชุมชน* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ณฤณีย์ ศรีสุข. (2564). นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*. 10(1), 187-202.
- ปัญญาศิลป์ วรรณภพ. (2566). *การประยุกต์หลักปาปนิยกรรมเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในตำบลไชยวัฒนา อำเภอปัว จังหวัดน่าน* (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พงศ์พันธุ์ เขียวหิรัญ และคณะ. (2550). *โครงการศึกษาจัดวางรูปแบบเกษตรอินทรีย์เชิงท่องเที่ยวและฝึกอบรมให้ความรู้และอาชีพ*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ที่บริษัทสหธรรมมิก จำกัด.
- พระมหาสมหมาย สมกิจใจ. (2565). *ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี* (สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอธิการรัตนดีพงศ์ มหาคมภีร์วิโส. (2566). *ภาวะผู้นำการบริหารของผู้บริหารเทศบาลตำบลสันกลาง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่* (สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566-2570*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.